

FRANSA'DA BASIN HUKUKU*

Çev: Özgür GÖNENÇ**

Özet

Bu çalışma kapsamında basın hukukunun kendine özgülüğü, yayınların şeffaflığı, medyanın sorumluluğu, tekelleşme ve yabancılara karşı olan maddeler, basın suçları, özel yaşamla ilgili konular, karalama ve küfür, sorgunun gizliliğinin ihlali, masumiyet olgusu, kavgalar ve yaptırımlar tüzüğü, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi konuları ele alınmaktadır.

İfade özgürlüğü demokrasinin temel taşlarından biridir. Dünyanın her yerinde, yeni demokrasilerin aldığı ilk önlemlerin başında basın özgürlüğünün kurulması gelmektedir. Fransa'da basın hukukunu kuran yazılı metin, 29 Temmuz 1881 tarihli yasadır. 1881 yasa yeni bir basın rejimi yaratan ve özellikle de gazetecileri koruyan bir kült yasadır. Bu yasanın baştaki yapısı ve 68 maddesi korunmuş daha sonra yasanın kendi kendini zenginleştirmesine olanak tanıyacak yeni maddeler eklenmiştir.

1881 yılında çıkarılan yasa özellikle de gazeteleri denetim altına almaya çalışan her türlü sansürün karşısındaydı. Bir makale ya da yayın ile saldırıya uğradığını düşünen kişi ancak yayından sonra müdahalesini yapabiliyordu. Yalnızca gençlere yönelik ve onlara zarar vereceği düşünülen yayımlar önceden İçişleri Bakanlığı'na bildiriliyordu. Gençlik için tehlike oluşturacak kitap ya da gazete 16 Temmuz 1949 tarihinde çıkarılan yasa 1960'lı ve 70'li yıllarda sıkça kullanılan bir yasa olmuştur.

Siyaset ile basın arasında geçen gürültülü patırtılı bir yüzyıldan sonra, 1881'de çıkarılan yasa bu özgürlüğü gazeteleri çıkarılanlar tarafından hükümetten önceden izin talep edilerek kullanılabilceğini öngörmekteydi.

Anahtar sözcükler: Basın hukuku, basın özgürlüğü, basın suçları.

Resume : Le droit de la presse

Les sujets traités dans ce textes sont : les spécificités du droit de la presse, la transparence des publications, les dispositifs anti-concentration et anti-étrangers, les délits de presse, l'atteinte à la vie privée et au droit à l'image, la diffamation et l'injure, la violation du secret de l'instruction, l'atteinte à la présomption d'innocence, le règlement des litiges et les sanctions, La Cour européenne des droits de l'homme.

La liberté d'expression est la pierre angulaire de la démocratie. Partout dans le monde, l'instauration de la liberté de la presse est l'une des premières mesures prise par les nouvelles démocraties. Le grand texte fondateur du droit de la presse en France est la loi du 29 juillet 1881. La loi de 1881 est un texte culte dans le mesure ou elle crée un régime spécifique pour la presse et protège en partie les journalistes. Avec 68 article, elle a conservé sa structure initiale, en s'enrichissant de nouvelles

* Mirelle Thibault, *Comprendre les Médias*, Ellipses Yayınları, Paris, 2005.

** Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü.

disposition qui lui permettent d'évaluer. Contrairement à d'autres grands textes, comme la loi du 30 septembre 1986 relative a la liberté de communication, elle demeure claire et lisible.

Mots clés: Droit de presse, liberté de presse, délits de presse.

GİRİŞ

İfade özgürlüğü demokrasinin temel taşlarından biridir. Bu özgürlük, 1791 tarihli İnsan Hakları Bildirgesinin 11 maddesine dayanmaktadır. 'Fikirlerin ve düşüncelerin serbestçe dolaşımı insanın sahip olduğu en önemli haklardan biridir.' Her vatandaş, özgürce konuşabilmeli, yazabilmeli, yayın yapabilmelidir. Fakat bu özgürlüğün kötüye kullanımı halinde yasayla belirlenmiş yaptırımlar uygulanmaktadır. Bu ilkenin anayasal bir dayanağı da bulunmaktadır. Bu demektir ki bu ilke Fransız hukukunun en önde gelen ilkelerinden biridir.

Dünyanın her yerinde, yeni demokrasilerin aldığı ilk önlemlerin başında basın özgürlüğünün kurulması gelmektedir. Bu, gazetecilerin sınırsız bir özgürlük kullanacakları anlamına gelmez. Uymaları gereken başka kurallar da bulunmaktadır. Özellikle özel yaşama, ulusal güvenliğin savunulması ve korunmasına kamu çıkarına saygı çok büyük önem taşımaktadır. Medya hukuku farklı dengelere saygı bağlamında hassas bir denge oluşturmaktadır.

Fransa'da basın hukukunu kuran yazılı metin, 29 Temmuz 1881 tarihli yasadır. Basın özgürlüğünü doğrulatan 1. madde 'yayıncılık ve matbaacılık serbesttir' demektir. Bu formül halkın özgürlüğü ile ilgili çıkan bütün yasalara örnek olmuştur. Buna en iyi örnek 1947 yılındaki Bichet yasınının 1. maddesidir. Bu yasa basın organlarının dağıtımı ile ilgilidir. 'Basılı yayınların dağıtımı serbesttir' demektir. Görsel-işitsel alandaki ilk yasa ise 'Görsel-işitsel iletişim özgürdür' ifadesiyle 1982'de çıkarılmıştır.

Siyaset ile basın arasında geçen gürültülü patırtılı bir yüzyıldan sonra, 1881'de çıkarılan yasa bu özgürlüğü gazeteleri çıkaranlar tarafından hükümetten önceden izin talep edilerek kullanılabilceğini öngörmekteydi. Cumhuriyet Savcılığına verilecek bir bildirge yayınların şeffaflığı konusunda yöneticinin vereceği garanti açısından yeterliydi.

19.yüzyılın sonunda kaleme alınan bu yasa gazete ve kitap yayıncılığı ile ilgiliydi. Yıllar geçtikçe bu yasanın maddeleri radyo, televizyon, internet gibi alanlara da yayıldı. Fakat bu durum enformasyon alanındaki zorlukları, tereddütleri, sorumlulukların belirlenmesi gibi kavramlara açıklık getirmede.

1881 yasaı yeni bir basın rejimi yaratan ve özellikle de gazetecileri koruyan bir kült yasadı. Bu yasanın baştaki yapısı ve 68 maddesi korunmuş daha sonra yasanın kendi kendini zenginleştirmesine olanak tanıyacak yeni maddeler eklenmiştir. Örneği 30 Eylül 1986'da çıkarılan yasayla kıyaslandığında daha okunabilir ve açıktır.

Basın Hukuku

Basın Hukukunun Kendine Özgürlüğü İstisnaların Öncelikli Denetimi

1881 yılında çıkarılan yasa özellikle de gazeteleri denetim altına almaya çalışan her türlü sansürün karşısındaydı. Bir makale ya da yayın ile saldırıya uğradığını düşünen kişi ancak yayından sonra müdahalesini yapabiliirdi. Yalnızca gençlere yönelik ve onlara zarar vereceği düşünülen yayınlar önceden İçişleri Bakanlığı'na bildiriliyordu. Gençlik için tehlike oluşturacak kitap ya da

gazete 16 Temmuz 1949 tarihinde çıkarılan yasa 1960'lı ve 70'li yıllarda sıkça kullanılan bir yasa olmuştur.

2002 yılında çocuk vakıfları ve dernekleri Gallimard Yayınevi tarafından basılan *Rose Bonbon* adlı kitaba saldırdılar. Gerekçeleri kitabın sübyancılık ile ilgili bölümler içermesiydi. Çocuklara ve ergenlik çağındaki olanlara yönelik yayınları denetleyen sorumlu komisyonun önerisiyle İçişleri Bakanı Nicolas Sarkozy yasaklamaktan vazgeçti.

Acil durumlarda bir yayının zararlı olacağını düşünen bir kişinin tepki gösterme ve harekete geçme hakkı vardır. Mahkemeye intikal eden böylesi durumlarda yargıç gazetenin toplatılmasını ya da televizyon yayınının yasaklanmasını talep edebilir. Fakat böylesi durumlar artık sık görülmemektedir. Yargıçlar genellikle açıkgözdürler ve ifade özgürlüğü korumaktan yanadırlar.

Örneğin Fransız aktör Alain Delon 1998'de gazeteci Bernard Violet tarafından yazılan biyografisine yayın yasağı getirtmeyi denedi. 2002 yılında Eşitlik Kurumu başkanı Calixthe Beyala Envoyé Spécial isimli programda verdiği bir mülakatın yayınlanmasına engel olmak istedi. Fakat yargıç yayınların özel yaşama zarar vermediği gerekçesiyle başvuruyu reddetti.

Yayınlara Şeffaflığı

Basın yayınlarının tanımı 1 Ağustos 1986 tarihli yasada belirlenmiştir. Bu yasa basın kanununun hukuki rejimiyle ilgili bir reform getirmektedir. Demokrasinin kendine özgü rolü içerisinde, bu kuruluşlar okuyucuları açıkça bilgilendirmek zorundadırlar.

Bunun dışında, yayınlar için arşiv oluşturma ve depolama zorunluluğu getirilmiştir. Her yayının iki nüshası Cumhuriyet Savcılığı'na

ve Belediye Başkanlığı'na 10 nüshası ise iletişimden sorumlu bakanlığa gönderilmektedir. Paris dışındaki yayınlar ise valiliklere bırakılmak zorundadırlar.

Medyanın Sorumluluğu

Medyanın sorumluluğu özgürlüğünün karşılığıdır. Bir suç işlenmesi durumunda yargıç ceza verebilir. Bu kişi genellikle Genel Yayın Müdürü ve Yazı İşleri Müdürü olur. Yazı işleri müdürlerinin yazıları onaylama yetkisi olduğu için sorumluluk da ondadır. Suça katılan diğerlerinin cezalandırılması ise suç ortaklığının derecesine bağlıdır.

1881 yılında çıkarılan kanun özgünlüğü, muhtemel başarısızlıkları önleyecek biçimde düzenlenmiş olmasındadır. Yasanın 42. maddesi Genel Yayın Müdürünü ve Haberi yazanı sorumlu tutmaktadır.

Medyanın sorumluluğu daha farklıdır. Verilen cezalar genellikle tazminat ödemeye dayalı cezalardır. Bu davalar genelde sulh ceza mahkemelerinde görülmektedir.

Tekelleşme ve Yabancılar Karşı Olan Maddeler

Düşünce akımlarına, ifade özgürlüğüne, çoğulculuğa saygı demokrasilerde medyanın işleyişinin vazgeçilmez bir başka ilkesidir. Bütün, siyasi, entelektüel, dini düşünceler vatandaşların sağlıklı bir biçimde oy vermeleri amacıyla ifade edilmeleridir.

Yazılı basın için kanun koyucu her zaman çoğulculuk ilkesine uyulmasını garanti altına almak zorundadır. Teorik olarak her birey, her düşünce akımı kendi gazetesini çıkarabilir. Buradaki tek tehlike bir çok yayın organının tek elde toplanmasıdır.

Televizyon yayıncılığında frekansların çok az oluşundan ötürü 1950'li yıllarda televiz-

yon kanalı sınırlıydı. 1960'larda 2'ye yükselen kanal sayısı ancak 1970'li yıllarda 3'e çıktı. Bugün kablolu yayın, uydu yayınları ve dijital yayınlara rağmen Fransızların çoğu 6 kanaldan fazla izleyememektedir.

Bu durumu dengelemek için fikirlerin çoğulculuğunun her büyük ulusal kanalda yansıtılması gerektiği kararı alınmıştır. Conseil Supérieur de l'Audiovisuel (CSA)¹ her siyasal partiye eşit ölçüde zaman ayrılıp ayrılmadığını denetler. Buna medyada 'İç çoğulculuk ilkesini yerine getirmek' denir.

Medya organlarının tek elde toplanmasıyla mücadele etmek için yasanın medyanın türüne göre maddeleri bulunmaktadır. Birçok ölçüte dayanır: sermayeyi elinde bulundurma, farklı türlerde pek çok medya sahipliği v.b. Yazılı basında ise genelci ya da siyasal bir gazetenin % 30'undan fazla hissesi tek elde bulunamaz.

Çatı antenleri ile izlenen klasik televizyon yayınları için ise aynı kişinin %49'dan fazla hisseye sahip olması yasaktır. Bu eşik 1986 yılında %25 idi fakat medya gruplarının büyük baskıları sonucunda 1994 yılında % 49'a çıkartıldı.

TNT üzerinde %2.5'ten az izlenen kanallar için bu eşik kaldırılmıştır. Kanunun sıkı sıkıya uygulanması TF 1 ve Canal + gibi televizyonların LCI, Eurosport gibi kanalların % 100'ünün elinde bulundurmasını yasaklamaktadır.

Şimdilerde TNT'nin hiçbir kanalı %2.5'lük izlenme oranına ulaşabilmiş değildir. Radyoda ise 150 milyon insanı temsil eden şebekeleri denetleyen bir hukuk yoktur. Bu rakam gruba bağlı bütün şebekeleri alabilen insanlar göz önünde tutularak hesaplanmıştır. Örneğin RTL Grubu, 110 milyon,

Lagardere Grubu 114 milyon, NRJ Grubu 132 milyon

Radyo, televizyon ve gazetelerin mülkiyetine gelince; multimedya ile ilgili yasa maddesi, farklı kategorilerde 3 ulusal medya organına(bir gazete, bir radyo ve bir televizyon) aynı anda sahip olmayı yasaklamıştır. Fakat yine de bu yasa maddeleri TF 1 Dassault/Socpresse grupları arasındaki yakınlaşmayı engellememektedir.

Avrupa ülkelerinin bir çoğu izlenme oranının tek elde toplama ölçütü olarak görülmesi ayrıcalığından yararlanmıştır. Genel olarak bir medyadaki hissedarlık oranı %30'u geçemez. Avrupa Komisyonu ve onun reketten sorumlu birimi, ancak diğer Avrupa ülkelerine de bir zararı olursa müdahale eder.

Avrupa Parlamentosu bir çok defa, devletler arasında bir uyum sağlama önerisinde bulunmayı denediysen de çoğulculuk ve tek elde toplama ile ilgili hiçbir madde sektörün hassas bir sektör olması yüzünden gün yüzü göremedi.

Bir başka kanun maddesi Fransız olmayan yabancıların Fransız medya organlarını denetlemesini engellemeyi hedef almıştır. Bu madde sermayenin %20'sinden fazlasını gazete ya da görsel-işitsel medyada tek elde olmasını yasaklamaktadır.

Bu madde, 1930'lu yıllarda Fransa'da yabancı etkilere karşı tavrı alırken tarihe dayanmaktadır. Örneğin Vivendi grubu satışa çıkınca hükümet 'Fransız kültür mirasının' yabancı ellere düşmesinden endişe etti. Bir başka örnek olay da 2001 yılında yaşandı. Conseil Supérieur de l'Audiovisuel CSA USA Network ile Vivendi'nin evliliği konusunda Danıştay'a dava açtı.

Bütün bu önlemler hukuksal düzlemde bazı Avrupa ülkelerinin ketum davranmalarına yol açtı. Fransa'da M 6 televizyon kanalının Alman RTL tarafından kontrol edilir duruma gelmesinin ardından CSA RTL'nin oy hakkını %34 ile sınırladı İspanya'da birçok İtalyan grup medya sahiplikleri elde ettiler.

Basın Suçları

En sık işlenen basın suçu özel yaşama saygısızlıktır. Paris 17. mahkemesi bu konularda uzmandır. Bütün bu suçlarla ilgili maddeler 1881 tarihinde çıkarılan yasada vardır.

Özel Yaşamla İlgili Konular

Herkesin özel yaşamına saygı, 17 Temmuz 1970 tarihinde çıkarılan yasadan önce Yargıtay içtihatıyla belirlenmiştir. Daha sonra bu konuyla ilgili olarak Ceza Yasasının 226-1 ve 226-9 maddeleri çıkarılmıştır. Bu ilke İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 12. maddesi gibi uluslar arası metinlerde de yer almaktadır. İnsanların, ününe, konutuna, ailesine, özel yaşamına keyfi olarak saldırıda bulunulamaz. Böylesi durumlara karşı her insan kanunun koruması altındadır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 8. maddesinde de bu durma yer verilmektedir.

Fransa özel yaşamın korunmasından yana tavır alan bir ülkedir. Bütün gazeteciler kötülüğe eğilimli olayların azaltılması için bundan gurur duyuyorlar. Le Nouvel Observateur'un² soru yönelttiği İngiliz The Guardian Gazetesinin muhabiri Fransa'da ve İngiltere'de basın rolünün farklı algılandığını açıklamaktadır. 'Bizde her gazetecinin rüyası bir bakanı istifa ettirecek bomba haberi bulup çıkarmaktır'.

İngiltere'de kamuya mal olmuş kişilerin özel yaşamlarıyla ilgili enformasyon verebiliyorlar. Bazen verdikleri bu haberlerin belgelerle çalıştığı de olmaktadır. Yakın zamanda böyle

bir istifa durumu yaşandı. Tony Blair'in eski İçişleri Bakanı David Blunkett, ABD'de Bill Clinton'un Monica Lewinski ile ilişkisinin olmadığı yalanı ona Beyaz Saray'a mal olmuştur.

Fransa'da da böyle örnekler çoktur ama sır olarak kalır ve toplumun geniş kesimi tarafından bilinmez. Örneğin Cumhurbaşkanı François Mitterrand'ın metresi ve gayri meşru kızı yıllarca gizli kalmıştı.

İmaja ve özel yaşama saygılı olunması hakkıyla ilgili konularda son yıllarda çok büyük gelişmeler kaydedildi. Bazı insanlardan bu ihlallerden ihmal edilmeyecek gelirler elde ettiler. 'Popüler' basın ile show-business'in yıldızları arasındaki davaların sayısı giderek arttı.

Örneğin Monaco Ailesi bomba haber açısından ve gazete satışları açısından tükenmez bir kaynak olarak görülür. Basın ile Monaco arasındaki dizinin son bölümü Paris-Match Dergisi tarafından 5 Mayıs 2005 tarihinde ortaya atıldı. Konu Prens Albert'in herkesten gizlediği 20 aylık oğluydu. Albert'in bu çocuğu resmi olarak tanınmasına rağmen, Paris-Match Dergisi özel yaşamı ihlal suçundan 50.000€ tazminat ödemeye ve mahkeme kararını derginin kapağında yayınlamaya mahkum edilmiştir.

Aynı Paris-Match Dergisi François Mitterrand'ın kızı Mazarine'nin varlığını ortaya çıkarmak için uzun zaman beklemiştir. Lady Di'nin kaza sonucu ölümü 31 Ağustos 1997'de, paparazzilere bir dizi dava açılmasına neden olmuştur. Öncelikle kasıtsız adam öldürme suçundan dava açılmıştır. Özel yaşama saygısızlık ile ilgili davalar da açılmıştır. Ritz Otelinden çıkan otomobili kazanın olduğu Alma Tüneline kadar izlemişlerdir. 'Özel bir yer' olarak görülen ara-

banın klişelerini almışlardır. Bu davalar bütün dünya medyasını heyecanlandırmıştır.

Tazminat arayışlarına avukatlar özen göstermektedir. *L'Express* Dergisi birkaç yıl sonra dünya gençlik günüyle ilgili fotoğrafları kullandığı için mahkum olmuştur. Onlar bağlam dışı kullanılan bu fotoğrafların imajlarını zedelediğini düşünmektedirler.

Telif hakkı da en çok kullanılan haklardan biridir. Entelektüel mülkiyet konumu yazarın izni olmadan bir eserin yeniden üretimini yasaklamaktadır. *Maison Française* Dergisi Soni Delaunay'ın fotoğrafını yayınladığı için mahkum olmuştur. Aynı şekilde France 2 Utrillo'nun eserlerini sergi sırasında gösterdiği için mahkum olmuştur. Bu işin daha da artmasını engellemek için milletvekili Patrick Bloche 2003 yılında kanıtlanmadan bu konularla ilgili dava açılmamasını önerdi.

Basın patronları özellikle de magazin basını patronları bu yetki rejiminin içine bazı istisnalar sokmak istediler Özellikle de kamunun sürekli gözü önünde olan *Louvre Piramidi* gibi eserlerin yeniden üretimi konusunda...

Karalama ve Küfür

1881 yılında çıkarılan yasanın 29. maddesine göre insanların onurlarına kişiliklerine yönelik her türlü fiil karalama kapsamına girmektedir. Karalamanın reklamının yapılması yaptırım uygulanmasının gerektirmektedir. Karalamaya bağlı olarak 'her türlü hakaret içeren ifade' aşağılayıcı terimler ya da sövğu bu kapsamın içindedir.

Dava edilen gazeteciler dava edildikleri konuyla ilgili olarak 10 gün içinde kanıt bulmak zorundalar. Gazeteci özel yaşamı dava konusu yaptığında ya da olayın üzerinden 10 yıldan fazla bir süre geçtiğinde, kanıt kabul edilmez.

Gazeteciler genelde gerçeği bulmak için kullandıkları yöntemlerin yasallığı konusunda yargıçları ikna etmekte zorlanırlar. Gerçeğin kusursuz bir biçimde kanıtlanması gerekmektedir. Bu da genelde ender görülen bir durumdur. Bu davalar genelde olayları açığa çıkarmak isteyen araştırmacı gazeteciler içindir.

Karalamalarla ilgili kovuşturmaların bazen arabuluculukla durdurulduğu da olmaktadır. *Monde'un Gizli Yüzü'nün* yayınından sonra *Le Monde* Gazetesinin Yazı İşleri ve gazetenin belli başlı sorumluları ve bir çok gazeteci, Pierre Péan ve Philippe Cohen isimli yazarları ve Yayıncı Fayard'ı karalama suçuyla dava etmişlerdir. Bu prosedür mahkeme başkanının arabuluculuğu ile sonuçlanmıştır. Yazarlar ve editör kullandıkları bazı ifadelerden ötürü pişman olduklarını belirtmişlerdir. Kitabı yeniden basmaktan vazgeçince de şikayetler geri alınmıştır.

Sorgunun Gizliliğinin İhlali

Ceza yasasını 11. maddesine göre –kanun başka türlü yapılmasını öngörmediği sürece-soruşturma daima gizli yapılır. 1881 yılındaki yasanın 38. maddesi soruşturma aşamasının son karara kadar basın tarafından halka duyurulmasını yasaklar. Jean Marie Charon ve Claude Furet, 2002 yılında *Seuil* Yayınlarından çıkan *İhlal Edilmiş Gizlilik* isimli kitaplarında bu yasaklamaların etrafında dönen iki yüzlülüğü açıklamışlardır.

Aralarında hakimlerin ve avukatların da bulunduğu pek çok kişi, bilgilerin halka duyurulmasına katkıda bulundular. Bunda kişisel çıkarlar olduğu kadar bazı siyasal ve finansal olayların örtbas edilmesini engelleme isteğinin de rolü bulunmaktadır.

Bu kişiler, gazetecilere bu bilgileri doğrudan ya da dolaylı olarak aktarmakta bazen de

onlara incelemeleri için dosyalar göndermektedirler. Eğer gazeteci mahkemede zor duruma düşecek olursa kaynaklarını koruma ilkesinin arkasına sığınmaktadır. Hakim de hangi ilkenin üstün geleceğini takdir edecektir. Basın özgürlüğü ilkesi mi? Soruşturmanın Gizliliği ilkesi mi?

Paris mahkemelerinin zihniyetine göre, soruşturmanın gizliliği kapsamında olan tutanakları ve diğer belgeleri yayınlayan gazeteciler soruşturmanın gizliliğini ihlal etmiş sayılırlar. Çünkü bu belgeleri gizli tuttuğu birinden almaktadır. Sonunda karalama yapmakla suçlanırsa bu belgeleri kendini savunmak için kullanacaktır.

Masumiyet Olgusu

Masumiyete saygı ile ilgili yasa 4 Ocak 1993'teki yasayla gündeme gelmiştir. Medeni kanunun 9-1. maddesini de oluşturmaktadır. Özel yaşama saygı ile ilgili olan maddeden hemen sonra gelmektedir. Bu hak genellikle mahkemesi devam eden ve haklarında kesin hüküm henüz verilmemiş kişilerle ilgilidir. Gazeteci yalnızca bir kuşku ya da bir suçlama olduğunu yazabilir.

2000 yılında Adalet Bakanı Elisabeth Guigou bu korumayı basın özgürlüğünü sınırlayıcı biçimde güçlendirmiştir. Bu yasa aynı zamanda yaşayan kurbanların görüntülerinin de yayınlanmasını yasaklamaktadır. Eğer mahkumiyet kararı henüz verilmemiş ise kelepçelenmiş bir kişinin kendi onayı alınmadan yayınlanması da kişinin şikayet etmesi halinde suç kapsamına girmektedir.

Paris-Match'ın Yazı İşleri Müdürü Alain Genestar kanunun oylanması sırasında 'Fransa'nın demokratik ülkeler içinde gündemi oluşturan bir görüntünün cezalandırıldığı tek ülke' olduğunu söylemiştir.

Kavgalar ve Yaptırımlar Tüzüğü

Medya tarafından övülen ya da yerilen herkesin tepki gösterme hakkı bulunmaktadır. Buna cevap hakkı adı verilmektedir. 1881 yılındaki yasanın 13. maddesiyle sabittir. Yayın sorumlusu cevap hakkı eline geçtikten üç gün içinde yayınlamak zorundadır.

Basında çok kullanılan bu cevap hakkı yöntemi adli mevzuatların ağırlığından ve yavaşlığından kaçınmanın en iyi yoludur. Görsel-işitsel medyada ise nadiren kullanılmaktadır.

Tekzip ya da haberin tamamlanmasını isteyenlere başka olasılıklar da sunulmaktadır. Genelde bunlar okuyucu mektupları ya da

postaları şeklinde olmaktadır. Fakat yayına meydana gelmiş bir olguyu silmek kolay değildir. Bir çok kişi haklarındaki önyargıyı silmek için adliye tercih ederler.

Önyargılı olduğu düşünülen bir yayın yada yayımdan sonra şikayetçi 65. maddeye göre üç ay içinde mahkemeye başvurabilir. Bu kısa süre basın özgürlüğünü korumaya yöneliktir. Fakat soruşturma olasılığını da sınırlamaktadır. El yordamıyla yapılan bazı girişimlerin ardından, üç aylık reçete ilkesi internet dahil bütün medyalarda kabul görmüştür. Şikayetçi zarar faizi elde edebilir. Bir zarar gördüğü takdirde, mahkemeye gidip yayımdan sorumlu müdüre ve gazeteciye ceza verebilmektedir. Fakat adli prosedür oldukça uzundur.

Yasa, suçun ağırlığına göre cezay-i müeyyideler arasında bir hiyerarşi öngörmektedir. Bu hiyerarşi ülkelere göre değişmektedir. Örneğin Almanya'da Kamu görevi yapan üst düzey devlet memurları ve politikacılar özel yaşamları konusunda şeffaf olmak zo-

rundadırlar. Fransa'da işe yasa daha çok kamuya mal olmuş kişilerden yanadır.

En önemli cezalar 45.000€ para cezası ve beş yıl hapis cezasıdır. Bu cezalar genelde suç teşvik etmekle ilgilidir (savaş suçları terörizm v.b). Ayrımcılığa, kin, nefret ve şiddete teşvik, etnik ya da ırk, dil, din ayrımcılığına teşvik suçları ise yasanın 24. maddesine göre 1 yıl hapis ve 45.000 € para cezasıdır. Aynı cezalar cinsiyet ayrımcılığı için de geçerlidir.

Houellebecq-Dieudonné: Sansürün dönüşümü?

En saçma din İslam dinidir. Kur'anı okuduğunuzda çöküyorsunuz. *Lire* dergisine bu sözleri söyleyen yazar Michel Houellebecq 1881 yasının 24. maddesi uyarınca soruşturmaya tabi tutulmuştur. Müslüman kuruluşlar ve İnsan Hakları Ligi tarafından saldırıya uğrayan yazar 2002 yılında mahkemeye çıkmıştır. Philippe Sollers ve Arrabal gibi düşünürler düşünce özgürlüğünü savunmak için mahkemeye gelmişlerdir. Kimi Avrupa gazeteleri Fransa'nın sansürcü olduğunu öne sürmüştür. Sonuç olarak yargıçlar Houellebecq'in kışkırtıcı olduğunu ancak nefret yaymayı amaçlamadığını söyleyerek serbest bırakmışlardır. İrkçi bir skeç yazan mizahçı Dieudonné de aynı biçimde serbest bırakılmıştır. İrkçi karakteri ile hakaret ettiği öne sürülmüştür. Mizah ve ifade özgürlüğünü korumak adına bura da da medyadan pek çok kişi taraf olmuştur.

*AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

Avrupa Medyası Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvurabilir. Merkezi Strasbourg'da bulunan bu mahkeme varlığı 4 Kasım 1950'de oylanan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine dayanır. Bu yazılı metin, halkın özgürlüğünü, ifade özgürlüğünü ve insan haklarını korumaktadır. Yalnızca Fransa tarafından 1974 yılında onaylanmıştır. Anglosakson yasalardan esinlenen

AİHM kişilerin haklarından çok, ifade özgürlüğü üzerine eğilmektedir. Zorunlu olmamalarına karşın Fransız yargıçlar ve kanun koyucular Strasbourg'un kararlarına uyma alışkanlıkları vardır. Eski Yargıtay Başkanı Jean-François Burgelin Yargıtayın düzenleyici ne de bir üst mahkeme olduğu saptamasını yapmıştır.

1881'deki yasanın bir çok maddesi örneğin İçişleri Bakanına yayın yasağı koyma yetkisi veren 14. maddesi kaldırılmıştır. 1939'da yabancı etkileri karşısında duyulan endişeden ötürü bu madde uzun süre 2004 yılının Ekim ayına kadar kaldırılamamıştır.

AİHM'nin 17 Temmuz 2001 tarihinde aldığı karardan sonra ki bu karar İçişleri Bakanı Charles Pasqua'nın Basques'ta yazılan bir kitabı yasaklamasından sonra alınmıştır. İfade özgürlüğüne dokunmanın sakıncaları gündeme gelmiştir.

Yabancı devlet başkanlarına saldırıyı suç olarak gören 36. madde de kaldırılmıştır. Afrikalı diktatörleri suçlayan bir kitapla ilgili Fransız yargıçlar AİHM'nin tepkilerini bilmelerine rağmen bu maddenin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine aykırı olduğunu düşünmüşlerdir. Daha sonra Fas Kralı II. Hasan'ın uyuşturucu üretimiyle ilgili olarak AİHM Paris'in yabancı devlet başkanlarına, suçlarını bildikleri halde ayrıcalık tanıyor eleştirilerine hedef olmuştur.

Almanya'ya karşı AİHM, 2004 yılında Monaco Prensesi Caroline'in lehine karar vermiştir. Alman gazeteleri prensesin özel yaşamı ile ilgili fotoğrafları yayınladılar. Gerekeç olarak da 'çağdaş tarihe mal olmuş kişilerin' özel yaşamlarına girilmesini hoş görmeleri gerektiği gösterilmiştir. Strasbourg Mahkemesi ise bunun tam aksini düşünerek özel yaşama saygı ile basın öz-

gürlüğü arasında bir denge olması gerektiğini ve yayınlanan bu fotoğrafların 'genel bir kamu' çıkarı gerektirmesini savunmuştur.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 10. maddesi

1. Her insanın ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, sınır göz önünde bulundurmaksızın ve kamu güçlerinin müdahalesi bulunmaksızın düşünce ve bilgi aktarımı ve alımı özgürlüğünü ve düşünce özgürlüğünü kapsamaktadır. Bu madde, Devletlerin radyo, televizyon ya da sinema kuruluşlarını denetim uygulamasına tabi tutmalarına engel değildir.

2. Hak ve sorumluluk gerektiren bu öz-

gürlüklerin uygulanması, demokratik toplumlarda, ulusal güvenlik, toprak bütünlüğü ya da kamusal güvenlik, düzenin korunması ve suçun engellenmesi, ahlak ya da sağlık korunması, başkalarının saygınlığının ya da haklarının korunması, sır olarak verilen bilgilerin yayılmasının önlenmesi, hukuk gücünün otorite ve tarafsızlığının sağlanması gibi durumlarda gerekli işlemler, koşullar, kısıtlamalar ve hatta gerekli ölçütleri belirleyen yasalarla cezalara tabi tutulabilir.

¹ Görsel İşitsel Yüksek Kurulu.

² Gazeteciliğin Gizli Yüzü 'Kendimiz Versaille Sarayının bahçesinde zannettik'. *Le Nouvel Observateur*. 30 Ekim 2003.